

Tomasz WęclawowiczORCID [0000-0001-5216-5331](https://orcid.org/0000-0001-5216-5331)

Wydział Architektury i Sztuk Pięknych

Uniwersytet Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie

(Kraków, Polska)

tomasz@weclawowicz.pl

Krakowska szkoła architektury: Włodzimierz Gruszczyński

Abstrakt

Pojęcie *krakowska szkoła architektury* określa specyfikę nauczania na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej, a także środowisko jego profesorów, ich twórczość i postawy estetyczne. Jest pojęciem tożsamościowym, pozytywnie wartościującym, aczkolwiek niejednoznacznym. Aby wyjaśnić specyfikę akademickiego nauczania architektury w Krakowie, artykuł przywołuje nie tylko początki Wydziału Architektury w Politechnice Krakowskiej po roku 1945, lecz także początki tego Wydziału sprzed stu lat w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Istotna jest tu postać profesora Włodzimierza Gruszczyńskiego (1906–1973), jego droga twórcza i koncepcje dydaktyczne.

Słowa kluczowe: *Włodzimierz Gruszczyński, nauczanie architektury, Politechnika Krakowska, Akademia Sztuk Pięknych*

INFORMACJA O PUBLIKACJI		e-ISSN 2543-702X ISSN 2451-3202		 DOAJ BRYLANTOWY MODEL OTWARTEGO DOSTĘPU
CYTOWANIE Węclawowicz, Tomasz 2025: Krakowska szkoła architektury: Włodzimierz Gruszczyński. <i>Studia Historiae Scientiarum</i> 24, ss. 317–336. DOI: 10.4467/2543702XSHS.25.011.21849 .				
OTRZYMANO: 05.10.2024 ZAAKCEPTOWANO: 16.08.2025 OPUBLIKOWANO ONLINE: 30.09.2025	POLITYKA ARCHIWIZOWANIA OPEN POLICY FINDER		LICENCJA 	
WWW	https://ojs.ejournals.eu/SHS/ ; https://pau.krakow.pl/Studia-Historiae-Scientiarum/archiwum			

Krakow School of Architecture: Włodzimierz Gruszczyński

Abstract

The term ‘Krakow School of Architecture’ defines the specifics of teaching at the Faculty of Architecture at the Krakow University of Technology as well as the environment of its professors, their work and aesthetic attitudes. It is an identity concept, positively valuing, albeit ambiguous. In order to clarify the specificity of the academic teaching of architecture in Krakow, the article recalls not only the beginnings of the Faculty of Architecture at the Krakow University of Technology after 1945, but also the beginnings of this faculty a century ago at the Academy of Fine Arts in Krakow. The figure of Professor Włodzimierz Gruszczyński (1906–1973), his creative path and didactic concepts are important here.

Keywords: *Włodzimierz Gruszczyński, teaching architecture, Krakow University of Technology, Academy of Fine Arts in Krakow*

1. Fenomen krakowskiej szkoły architektury

Pojęcie *krakowska szkoła architektury* pojawiło się w nieformalnych rozmowach na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. Określało specyfikę nauczania na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej, a także środowisko jego profesorów, ich twórczość i postawy estetyczne. W latach dziewięćdziesiątych zaczęło być już używane, przede wszystkim w jubileuszowych wydawnictwach Wydziału i Politechniki, jako pojęcie tożsamościowe i pozytywnie wartościujące¹. Nie jest jednak jednoznaczne. Każdy z absolwentów tamtych lat czy z obecnych pracowników naukowych Wydziału definiuje je odmiennie, skupiając się na własnej specjalizacji: architektonicznej, urbanistycznej czy dotyczącej historii architektury i konserwacji zabytków. Każdy przywołuje pamięć o innych – „swoich” – profesorach wykładowcach².

¹ Por. Rączka 1994; Białkiewicz i in. 1995–1996; Cichy-Pazder 1999; Mizia 1999; Böhm, Sykta 2013; Kosiński, Węclawowicz 2017, s. 10.

² Por. m.in. Rączka 1994; Ullman 1995; Kosiński 1996; 1999; 2018; Bogdanowski 1999a; Buliński 1999; Franta 1999; Kozłowski 1999; Seruga 1999; Setkowicz 1999; Trojanowski 1999.

Dogodną okazję do uzupełnienia wiedzy o tzw. krakowskiej szkole architektury stwarza jubileusz stulecia Wydziału Architektury przy krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, utworzonego w roku 1924, natomiast jeśli uwzględnić epizod powstania w 1914 roku Studium Architektury – to właśnie upływa sto dziesięć lat akademickiego nauczania architektury w Krakowie.

Aby odnaleźć ową krakowską specyfikę nauczania, istotne będzie zatem przywołanie nie tylko powojennych początków Wydziału Architektury w ramach Akademii Górniczej, a później Politechniki, lecz właśnie także początków nauczania architektonicznego w Krakowie, które przecież ukształtowało powojennych założycieli Wydziału – przede wszystkim Adolfa Szyszko-Bohusza, Józefa Gałęzowskiego, Jerzego Struszkiewicza i Włodzimierza Gruszczyńskiego.

2. Tradycje edukacji architektonicznej

Tradycje akademickiej edukacji architektonicznej w Krakowie mają niewiele ponad sto lat³. W pechowym roku 1914, tuż przed wybuchem pierwszej wojny światowej, utworzono przy Akademii Sztuk Pięknych Studium Architektury⁴. Jednakże dopiero dziesięć lat później, dzięki ówczesnemu rektorowi Akademii, Adolfowi Szyszko-Bohuszowi, zaistniał w niej Wydział Architektury⁵. Uznano to za tak ważne wydarzenie, że w roku 1925 redakcja krakowskiego miesięcznika *Architekt* poświęciła cały zeszyt „najmłodszemu adeptom sztuki budowlanej w Krakowie”, publikując prace studentów architektury Akademii Sztuk Pięknych⁶. Studenckie projekty poprzedziły dwa krótkie teksty: dziekana Wydziału Józefa Gałęzowskiego i rektora Adolfa Szyszko-Bohusza. Gałęzowski tak tłumaczył powstanie Wydziału w odrodzonej Polsce:

³ Rączka 1994, s. 7 jako początki edukacji architektonicznej przywołuje m.in. wydawane w Krakowie szesnastowieczne traktaty i postać Jana Nepomucena Gaworskiego, który od roku 1772 miał wykładać w krakowskim Uniwersytecie „architekturę wojskową i cywilną”. Jednakże przykłady te należy zaliczyć do edukacji budowlanej, a nie architektonicznej.

⁴ Gałęzowski 1925, s. 1; Wydział Architektury Wnętrz Akademii Sztuk Pięknych: Historia Wydziału..

⁵ Gałęzowski 1925, ss. 1–2; Szyszko-Bohusz 1925, ss. 3–4; Jeleniewska-Ślesieńska 1974; Ślesieński 1974; ostatnio obszernie: Pilikowski 2020, ss. 12–13, 64–79, zwłaszcza 128–191.

⁶ *Architekt* 1925, 20(6).

Powstała w r. 1914 Szkoła Architektury była uczelnią do kształcającą, t. j. przeznaczoną dla kandydatów, którzy mogli wykazać na podstawie egzaminu dostateczne podstawowe przygotowanie techniczne i artystyczne. [...] Niemniej, inicjatorzy Wydziału i Rada profesorów Akademji, zarówno jak i szersze koła architektoniczne, zdawali sobie sprawę, że omawiany typ szkoły, zwłaszcza z chwilą powstania państwa polskiego i nowych perspektyw dla naszego budownictwa, potrzebom zadosyć uczynić może tylko częściowo. [...] Aby temu brakowi zaradzić, podjęło starania o utworzenie pełnego Wydziału Architektury przy Akademji Sztuk Pięknych. [...] [W roku] 1924/25 otwarto I rok studiów nowego Wydziału. [...]

Program nauki oparty jest w zasadniczych rysach na podobnych podstawach, co program Wydziału Architektury w Politechnice Warszawskiej. [...] Jakkolwiek [...] korzystanie z ćwiczeń i wykładów na Wydziale Malarstwa i Rzeźby jest możliwem i ułatwionem dla studentów architektury i odwrotnie. [...] Sądzymy, że bliższe zespolenie pracy architekta, rzeźbiarza i malarza w dążeniu do wspólnych celów twórczych, może przynieść tylko owocne wyniki (Gałęzowski 1925, ss. 1–2).

Ponadto na kolejnych stronach rektor Adolf Szyszko-Bohusz opisał specyficzny, dziś nieco zdumiewający, system nauczania architektury:

Szkoła nie istnieje po to, by wyrabiać samodzielność w uczniu. W kursie czteroletnim nie ma czasu na ciepłarniane pielegnowanie talentów – wierzymy – ukrytych w każdym adeptcie sztuki. Są to mrzonki szlachetne, lecz zarazem szkodliwe, gdyż powodują niepowetowaną stratę czasu i marny wynik pracy pedagogicznej. [...] Wychowanie architekta, zdaniem naszym, polega na nauczaniu wyrażania swej myśli architektonicznej w konkretnej formie rysunkowej, czyli umiejętności projektowania. Wszystkie sposoby, dzięki którym ten cel się osiąga, są dobre. [...] Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie rozmyślnie rezygnuje z popularnych i tanich efektów hodowli swoistych talentów. Chce ona dać każdemu maximum wiedzy architektonicznej, wyrobić pewność i jasność

sądu [...]. Samodzielności i dostosowywania się do granic realnych w każdym wypadku nauczycy – życie, nie szkoła (Szyszko-Bohusz 1925, ss. 3–4).

Wydział działał tylko sześć lat, do roku 1930. Absolwenci uzupełniali edukację o uprawnienia budowlane w Politechnice Warszawskiej lub Politechnice Lwowskiej. Jednakże początki edukacji w Akademii Sztuk Pięknych, kontakt z ówczynie wysoko cenionymi profesorami w ich pracowniach malarstwa i rzeźby, możliwość wyjazdów na plenery, odcisnęły na nich trwałe piętno: otwarcie na dziedziny sztuk plastycznych i na krajobraz kulturowy.

3. Po drugiej wojnie

Już wiosną 1945 roku Adolf Szyszko Bohusz zdecydował się powołać Wydział Architektury w ramach Wydziałów Politechnicznych Akademii Górniczej w Krakowie. Po przedwojennych doświadczeniach w Akademii Sztuk Pięknych chciał, aby kierunek studiów dawał pełne uprawnienia zawodowe. Do współpracy zaprosił przedwojennych profesorów z ASP: Józefa Gałęzowskiego, Jerzego Struszkiewicza, swoich dawnych studentów i współpracowników: Włodzimierza Gruszczyńskiego, Marcina Bukowskiego, oraz architektów z Warszawy, ze Lwowa i z Wilna, którzy w owym czasie musieli opuścić tamtejsze uczelnie i biura projektów: m.in. Tadeusza Tołwińskiego, Bohdana Guerquina, Andrzeja Larysza-Domańskiego, Rudolfa Śmiałowskiego, Adama Mściwujewskiego, a także lwowską rzeźbiarkę Jadwigę Horodyską i wileńskich malarzy: prof. Ludomira Ślodzińskiego i Krystynę Wróblewską. Z krakowskich nieakademickich architektów katedry projektowe objęli m.in. Czesław Boratyński, Andrzej Rzymkowski, Zygmunt Novák, Zbigniew Kupiec. Dominowali absolwenci Politechniki Lwowskiej, największej przedwojennej uczelni technicznej⁷. Program studiów nawiązywał do koncepcji wyżej przytoczonego kształcenia w przedwojennym Wydziale Architektury krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Oprócz zajęć z malarstwa i rzeźby, prowadzonych w rozszerzonym zakresie, zwracano uwagę na dziedzictwo kulturowe, tradycję miejsca, formy regionalne.

⁷ Popławski 1992; Chrzanowski 2017.

W kolejnych dekadach, przy kolejnych ministerialnych modyfikacjach programu i nieuniknionych zmianach personalnych, utrzymano ideę tej swoistej humanizacji nauczania w uczelni technicznej⁸. Zajęcia z rysunku i malarstwa były uzupełnione o działalność koła naukowego przy katedrze prof. Krystyny Wróblewskiej, która poza programem studiów prowadziła wieczorne warsztaty rysunkowe i graficzne oraz coroczne, dwutygodniowe plenery⁹. W serii kursów z historii architektury szczególny nacisk położono na architekturę współczesną, z wykładami prowadzonymi przez prof. Przemysława Szafera. Był to precedens, gdyż ówczesnie – niemal do końca lat sześćdziesiątych – podręczniki historii architektury i rejestry zabytków sztuki nie uznawały za zabytkowe budowli schyłku wieku XIX i wieku XX¹⁰. Profesor Szafer od roku 1965 był redaktorem naczelnym miesięcznika *Architektura*, wydawanego przez Stowarzyszenie Architektów Polskich¹¹. Od połowy lat sześćdziesiątych na ostatniej stronie tego czasopisma, zatytułowanej „Kolumna studencka «Wykusze»”¹², publikował wypowiedzi studentów, którzy założyli nieformalną Radę Ogólnopolską Studentów Architektury i wielokrotnie postulowali scalenie politechnicznych Wydziałów Architektury z Wydziałami Architektury Wnętrz Akademii Sztuk Pięknych i Wyższych Szkół Sztuk Plastycznych. Byłby to całkowity powrót do modelu kształcenia w krakowskiej ASP z lat dwudziestych.

Równolegle, już po połowie lat pięćdziesiątych, pojawiały się nowe idee, ukierunkowujące edukację architektoniczną na koncepcje krajobrazowe, wieloprzestrzenne i specyfikę regionalną. W roku 1956 przy Katedrze Planowania Przestrzennego powołano Zakład Projektowania Przestrzeni Zielonych. Kierownik nowego zakładu, prof. Zygmunt Novák, absolwent Politechniki Lwowskiej, był przed wojną organizatorem Biura Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Krakowskiego. Jego książka *Przyrodnicze*

⁸ Zwracają na to uwagę niemal wszyscy absolwenci krakowskiego Wydziału, jego pracownicy i współpracownicy. Por. Mizia 1999. Szczególnymi wyróżnikami miały być: poszerzony kurs rysunku i malarstwa, prowadzony przez prof. Ludomira Ślendrańskiego i prof. Krystynę Wróblewską, tzw. szkoła krajobrazu prof. Zygmunta Nováka oraz osobowość prof. Włodzimierza Gruszczyńskiego. Por. m.in. Włodarczyk 1999, s. 116.

⁹ Kozłowska 2007.

¹⁰ Por. m.in. Zachwatowicz 1956.

¹¹ Węclawowicz-Gyurkovich 2017.

¹² Kolumna ukazywała się z przerwami przez wiele lat. Teksty i rysunki przygotowywali zarówno studenci architektury z politechnik, jak i studenci uczelni artystycznych. Obecnie publikuje ją miesięcznik *Architektura-Murator*.

elementy planowania regionalnego i udział w nim architekta, postulująca prekursorską ówczesnie koncepcję kształtowania parków krajobrazowych, była i jest nadal traktowana jako swoiste *credo* tzw. krakowskiej szkoły krajobrazu. Idee Nováka, kontynuowane w kolejnych dekadach przez prof. Janusza Bogdanowskiego, stały się znaczącym elementem specyfiki tzw. krakowskiej szkoły architektury¹³.

Jednakże najczęściej przywoływaną w jubileuszowych wspomnieniach postacią był prof. Włodzimierz Gruszczyński¹⁴ – uczeń i współpracownik Adolfa Szyszko-Bohusza, który darzył go zaufaniem, przyjaźnią i zaprosił do pracy przy zakładaniu Wydziału Architektury w roku 1945. Odegrał on szczególną rolę w kształtowaniu tożsamości owej krakowskiej szkoły architektury. Początkowo objął Katedrę Kompozycji, przemianowaną w 1956 roku na Katedrę Projektowania Architektury w Krajobrazie, a w roku 1963 na Katedrę Architektury Regionalnej. Jego ekspresyjna osobowość, uparte poszukiwania form wieloprzestrzennej architektury w skali krajobrazu przy jednoczesnym nawiązaniu do dziedzictwa kulturowego regionów były spektakularnym wyróżnikiem w edukacji architektonicznej krakowskiego wydziału, odmiennej od wydziałów architektury Politechnik: Warszawskiej, Wrocławskiej i Śląskiej w Gliwicach. Jego akademicy uczniowie i kontynuatorzy, profesorowie: Andrzej Skoczek, Zbigniew Gądek i Wojciech Kosiński oraz dr Konrad Wierzbicki, dr Barbara Setkowicz i dr Janusz Trojanowski, wprowadzili i popularyzowali ów, początkowo nieoficjalny, termin *krakowska szkoła architektury*, określający swoistą humanizację procesu nauczania i nacisk na kulturowy i plastyczny walor architektonicznych kreacji. Wymagano m.in., aby plansze elewacji i panoram miały charakter niemal malarski.

Połączenie Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej i Wydziału Architektury Wnętrz ASP nie zostało nigdy zrealizowane. Przyczyną był

¹³ Rączka 1994; Bogdanowski 1999b; Sypień 2012.

¹⁴ Włodzimierz Gruszczyński (1906–1973). Por. omówienia, analizy twórczości oraz liczne reprodukcje jego szkiców i projektów m.in. w: Węclawowicz 1978; 1996; 2001; Barucki 1979; Kosiński 1981; 1996; 2018; Trojanowski 1984; Węclawowicz, Jankowska-Marzec 1999; Kosiński, Węclawowicz 2017; Kiecko 2018 i ostatnio Nolska 2023. W trakcie jubileuszowej konferencji w krótkich wspomnieniach krakowskich absolwentów najczęściej i wielokrotnie wymieniany był profesor Gruszczyński. Por. m.in.: Buliński 1999, s. 43; Franta 1999, ss. 46–48, 50; Kosiński 1999, ss. 64–66; Kozłowski 1999, ss. 69–70; Radziewanowski 1999, ss. 89–90; Seruga 1999, s. 4; Setkowicz 1999, ss. 101–102; Skoczek 1999, ss. 97–98; Trojanowski 1999, ss. 125–127; Włodarczyk 1999, s. 116; Wyżykowski 1999, s. 23; Złowodzki 1999, s. 119.

najpewniej rozdział administracyjny. Politechnika Krakowska podlegała bowiem Ministerstwu Nauki, a Akademia Sztuk Pięknych Departamentowi Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Kultury i Sztuki. Jednakże zdarzały się precedensy wzajemnej wymiany: profesor Gruszczyński przez kilka lat wykładał na Wydziale Malarstwa w krakowskiej ASP kompozycję architektoniczną i zagadnienia koloru w architekturze, równolegle prof. Bohdan Lisowski, kierownik Zakładu Architektury Przemysłowej Wydziału Architektury Politechniki, prowadził zajęcia na Wydziale Form Przemysłowych ASP. Ponadto absolwenci Wydziału Architektury niejednokrotnie wybierali jako drugi kierunek studiów: formy przemysłowe, architekturę wnętrz lub scenografię w krakowskiej Akademii.

4. Profesor Gruszczyński

Profesor Włodzimierz Gruszczyński często pytał na wykładach: „Dlaczego to, co nas otacza, jest tak dalekie od tego, co chcielibyśmy wiedzieć? Czy jesteśmy gromadą głupców i nieuków? Wcale nie, tylko architektura jest taka trudna” (Korski 1999, s. 97). Jego zwięzłe, zdecydowane, a czasem i dosadne, wypowiedzi były przyjmowane przez studentów i współpracowników jako swoiste *credo*.

Włodzimierz Gruszczyński pochodził z wielkopolskiej rodziny szlacheckiej herbu Poraj¹⁵. Urodził się jednak w Krakowie, tutaj studiował i z Krakowem związał życie zawodowe. W latach międzywojennych wielopokojowe mieszkanie rodziny Gruszczyńskich przy ul. Retoryka 10–12 było w istocie salonem towarzyskim, skupiającym muzyków, a także malarzy i aktorów. Włodzimierz od młodości pasjonował się muzyką, którą, jak wspominał, łączył z wolną przestrzenią i otwartymi krajobrazami¹⁶.

W 1925 roku podjął studia na Wydziale Architektury w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, które ukończył w roku 1929, uzyskując tytuł architekta magistra sztuki. Zachował się jego studencki indeks (ryc. 1).

Widoczne są w nim nazwiska wykładowców, m.in.: Leona Chwistka, filozofa, matematyka, ale też awangardowego malarza-formisty; Fryderyka Pautscha, malarza, który młodopolską tematykę interpretował w kolorach

¹⁵ Jego nazwisko w oficjalnych dokumentach było zapisywane: Poraj-Gruszczyński, a po roku 1945: Poraj-Gruszczyński, jednakże swoje prace projektowe i publikacje podpisywał tylko: Gruszczyński.

¹⁶ Relacje prof. Wojciecha Kosińskiego, jego wieloletniego asystenta i współpracownika.

Ryc. 1. Indeks Włodzimierza Gruszczyńskiego z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie
(w zbiorach rodziny Profesora)

stycznej ekspresji; Władysława Ekielskiego, architekta tworzącego w stylizacji historyzmu i tzw. umiarkowanej secesji, znanego z neorenesansowych realizacji krakowskich rezydencji, a przede wszystkim ze wspólnego ze Stanisławem Wyspiańskim projektu zagospodarowania wawelskiego wzgórza – Akropolis. Plenery malarskie były organizowane na Harendzie przez Władysława Jarockiego, młodopolskiego malarza tradycjonalistę, pasjonata poetyki huculskiej i podhalańskiej. Inspiracje były zatem wielokierunkowe.

Dla uzyskania tytułu inżynierskiego Gruszczyński w latach 1930–1933 odbył studia uzupełniające w Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. W ciągu ośmiu lat studiów mentorem był dla niego nieprzerwanie prof. Adolf Szyszko-Bohusz, rektor krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, z którym zetknął się ponownie na wykładach w Warszawie.

Początkowo, po dyplomie ASP otrzymanym w 1929 roku, wspólnie ze starszym bratem Mieczysławem, „uprawnionym budowniczym”, prowadził firmę projektową¹⁷. W czasie warszawskich studiów brał udział

¹⁷ Jego pierwszą realizacją w Krakowie była modernizacja elewacji Domu Egipskiego przy ulicy Retoryka 10–12 z roku 1929, zaprojektowana i zrealizowana wspólnie z bratem Mieczysławem. Egzotyczno-historyzujące detale elewacji zastąpił tam ostrokrawędzistymi lizenami, bliskimi stylistyce art déco. Por. Węclawowicz 2020, ss. 114–115.

w konkursach Stowarzyszenia Architektów Rzeczypospolitej Polskiej¹⁸. Adolf Szyszko-Bohusz zapraszał go do współpracy przy projektach konserwatorskich na Wawelu. W roku 1937 odwiedził światową wystawę w Paryżu, a w trakcie V Międzynarodowego Kongresu Architektury Nowoczesnej (CIAM) przysłuchiwał się kontynuacji prac nad *Kartą ateńską*¹⁹. Przez rok nauczał w Zakopiańskiej Szkole Przemysłu Drzewnego²⁰, a lata wojny spędził w Zakopanem.

W roku 1945 roku Adolf Szyszko-Bohusz zaprosił go do zespołu założycieli Wydziału Architektury przy krakowskiej Akademii Górniczej, wkrótce przeniesionego do nowo powstałej Politechniki Krakowskiej²¹. Często przesiadywał w kawiarni „U warszawianek” przy ul. Sławkowskiej. Szkicował tam na serwetkach wstępne wersje projektów²², tam także wielokrotnie spotykał się ze swoimi dyplomantami²³.

Na drzwiach jego Katedry Projektowania Architektury w Regionie widniał napis: „Architekturę tworzy duch, nie kamienie”²⁴. Dzieje architektury

¹⁸ Por. m.in. *Konkurs na pomnik...* 1931, ss. 210–211. Dwudziestopięcioletni Gruszczyński, ówczesnie absolwent krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, a zarazem student Politechniki Warszawskiej, nie otrzymał nagrody, ale zwrócono mu pełne koszty projektu. Dwa lata później wygrał konkurs na pomnik Poległych Żołnierzy 75 Pułku Piechoty w Królewskiej Hucie, który zrealizował we współpracy z rzeźbiarzem Janem Muszkietem. Por. Meschnik 2021. Informacje te i wskazówki bibliograficzne zawdzięczam prof. dr. hab. Krzysztofowi Lenartowiczowi. Na stronach internetowych Chorzów Portal Turysty i Chorzów ZachowajTo (dostęp 20.11.2024) błędnie podano imię Gruszczyńskiego jako Tadeusz.

¹⁹ Congrès international d'architecture moderne (CIAM) powstał w roku 1928 jako międzynarodowa organizacja architektów. W trakcie IV kongresu CIAM w Atenach spisano postulaty dotyczące architektury mieszkaniowej i urbanistyki, nazwane *Kartą ateńską*. W wersji dyskutowanej podczas V kongresu w roku 1937 oprócz architektury mieszkaniowej i rekreacji (*logis et loisirs*) rozważano oddziaływanie obiektów zabytkowych i wpływ regionu na miasto. Por. refleksje nt. *Karty* ostatnio m.in. w: Mumford 2000; Bonillo 2006, ss. 89–99.

²⁰ Dziś jest to Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych im. Antoniego Kenara w Zakopanem.

²¹ Dokumentacja w archiwach działów osobowych Politechniki Krakowskiej i krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych.

²² Kawiarniane szkice zachowały się w zbiorach rodziny. Niektóre z nich były publikowane w: Węclawowicz 1978, ss. 28–31.

²³ Wszelkie informacje biograficzne przytaczam na podstawie relacji Barbary Krawczyk-Gruszczyńskiej, żony Profesora, oraz kwerendy Agnieszki Jankowskiej-Marzec w: Węclawowicz, Jankowska-Marzec 1999.

²⁴ Kosiński Węclawowicz 2017, s. 33, przyp. 11.

pojmował bowiem jako dzieje ducha. W latach studiów Gruszczyńskiego w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych ukazała się bowiem głośna książka teoretyka tzw. wiedeńskiej szkoły historii sztuki Maxa Dvořáka *Kunstgeschichte als Geistesgeschichte*²⁵. Zapewne dzięki fascynacji tą teorią łączył skrajnie awangardowe wizje architektury z neoromantycznym rozmarzeniem. Jego świat był przy tym paradoksalnie spójny i konsekwentny. Paradygmat swojej twórczości nazywał zasadą wielości i sprzeczności²⁶. Pasjonował się zarówno twórczością klasyków współczesnej architektury: Le Corbusiera, Ludwiga Miesa van der Rohe, jak i metabolistów japońskich, do grona których należeli Kenzo Tange i Kishio Kurokawa. Był zafascynowany technologią, a jednocześnie równie mocno frapował go związek architektury z naturą, poczynawszy od dzieł Franka Lloyd Wrighta. Uwielbiał drobną skalę kapliczek, domów regionalnych, przede wszystkim podhalańskich²⁷. Z lat wojny zachowały się jego lawowane szkice sepią, przedstawiające drewniane kościoły, kapliczki i przydrożne krzyże, częściej może fantazyjne niż realne – trudne dziś do zidentyfikowania i lokalizacji. Był zatem równocześnie superkonstruktywistą, technokratą, ale i poniekąd ekologiem²⁸.

W urbanistyce transponował postulaty, z którymi zetknął się w trakcie V Kongresu CIAM²⁹. Był na równi zwolennikiem teoretycznych, monumentalnych kreacji architektonicznych w bezkresnym, otwartym krajobrazie, jak i wczuwał się w niuanse kontekstu naturalnego – sylwety krajobrazowej, a także kontekstu kulturowego – zabytkowych dominant, pierzei ulic i placów. Ta dwoistość powodowała, że – używając dzisiejszej terminologii badań architektury – był on „późnym modernistą”, jak i „neoregionalistą”, postulującym architekturę historycznych odniesień, aluzji „swojskich” – narodowych. Najbardziej wyrazistym przykładem

²⁵ Por. Kalinowski 1974.

²⁶ Z wpisu w indeksie wiadomo, iż w trakcie studiów w krakowskiej ASP Gruszczyński słuchał wykładów z filozofii prowadzonych przez Leona Chwistka. Być może tu trzeba szukać źródła tej swoistej syntezy Arystotelesowskiej zasady sprzeczności i Chwistkowej koncepcji wielości osobowości. Por. m.in. klasyczną rozprawę Łukasiewicz 1910 oraz Chwistek 1960, ss. 81–84; Mudyń 2003, ss. 101–112.

²⁷ Gruszczyński 1947; Kosiński 1978, ss. 126–137; 1981; 1996, ss. 27–42; Węclawowicz, Jankowska-Marzec 1999, ss. 27–30; Węclawowicz 2001.

²⁸ Gruszczyński 1966; 2018. O tych fascynacjach pisali także jego uczniowie: Styra 1966; 1970; Kosiński 1970; 1971; 2013; Setkowicz 1971; Węclawowicz 1978 i ostatnio Kiecko 2018.

²⁹ Por. wyżej przyp. 19.

tendencji pierwszej jest jego projekt „miasta wstęgowego sprzężonej komunikacji”³⁰, a drugiej – niemal zapomniane konserwatorskie projekty krakowskiego Rynku i zamku na Wawelu³¹. Do drugiej tendencji należy także zaliczyć projekty konkursowe monumentalnych kościołów w Nowej Hucie i w Mościcach oraz realizacje kilku mniejszych kościołów w diecezji tarnowskiej³².

W swoim doktoracie-manifeście „Koncepcje zakopiańskie” pisał, iż „wiele z tego, co nas otacza, jest w szerszym ujęciu architekturą. Zespół domów, ulica, szereg drzew, droga, most, szereg słupów, latarni ulicznych, parki, zieleńce, krajobraz z całym bogactwem szczegółów”³³. Jednakże zgodnie z fascynacjami swojego pokolenia krajobrazowe kompozycje zalecał rozpatrywać w „nowej skali [...] na linii horyzontu nie tylko człowieka, ale i aeroplanu – nowego horyzontu XX wieku”³⁴.

W swoich pracach studialnych i projektowych Gruszczyński stale poruszał się w kręgu tematów pozornie odległych, ale w istocie wzajemnie bardzo bliskich. Najbardziej znany jest z teoretycznych projektów awangardowej architektury wielkoprzestrzennej o charakterystycznych rzeźbiarskich formach, zaliczanych później do nurtu *Late Modern architecture*³⁵. On nazywał je „architekturą wzruszeniową”, bo – jak mawiał na wykładach – „architekturą jest to, co nas wzrusza”³⁶. Jego postawa nie była wolna od tendencji do poszukiwania stylu narodowego, ale nie w historyzujących, lecz w awangardowych formach. Nazywał to „komponowaniem Chopina

³⁰ Gruszczyński 1966.

³¹ Projekty konserwatorskie Gruszczyńskiego były prezentowane w krakowskim Pałacu Sztuki na pośmiertnej wystawie jego twórczości w roku 1974. Ich oryginały Barbara Krawczyk-Gruszczyńska przekazała do Muzeum Architektury we Wrocławiu. Po raz pierwszy projekty te opublikowane zostały w Węclawowicz, Jankowska-Marzec 1999. Obecnie przygotowana jest do druku książka Waldemara Komorowskiego i autora niniejszego artykułu pt. *Wawel i krakowski Rynek. Kreacje konserwatorskie Włodzimierza Gruszczyńskiego*.

³² Węclawowicz-Gyurkovich 1996.

³³ Por. przedruk w: Węclawowicz, Jankowska-Marzec 1999, s. 70.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Por. Whiffen 1969. W ostatnim rozdziale pt. „Styles that have flourished since 1943” autor twierdzi, że stosowniejszą nazwą na *Late Modern* jest *Brutalism*, lecz koncepcji Gruszczyńskiego nie sposób nazwać brutalnymi.

³⁶ Węclawowicz 1978, s. 28; Węclawowicz, Jankowska-Marzec 1999; Kosiński, Węclawowicz 2017, ss. 13–17.

w architekturze³⁷. Przedstawiał także dwukrotnie wspomniane projekty konserwatorskie krakowskiego Rynku, projekty aranżacji wawelskiego wzgórza i uparcie przez kilkadziesiąt lat ponawiał studia nad architekturą regionalną Podhala. Rynek krakowski z kościołem Mariackim, ratuszem, Sukiennicami, Wawel z zamkiem i katedrą oraz góralszczyzna to przecież ta sama esencjonalna polskość, to topoty stale obecne w środowisku artystycznym Krakowa od schyłku wieku XIX. „Młodopolskiej peleryny oczywiście nie nosił”, ale – jak zapamiętał prof. Witold Cęckiewicz, jego uczeń i współpracownik – „kiedy zarzucał płaszcz na ramiona, widziało się ją bardzo wyraźnie w tym geście. Geście artysty z tamtej epoki i wizjonerze tej, która dopiero przyjdzie” (Cęckiewicz 1999, s. 12).

Co dziś zostało z prekursorskich wizji Profesora? Jego prace przechodzą Muzeum Architektury w odległym od Krakowa Wrocławiu. W Politechnice Krakowskiej zmieniła się struktura Wydziału Architektury i nie ma już jego Katedry Projektowania Architektury w Regionie. Idee profesora Gruszczyńskiego kontynuują i realizują m.in. pracownicy Katedry Architektury Krajobrazu oraz Katedry Urbanistyki i Architektury Struktur Miejskich³⁸.

Bibliografia

Barucki, Tadeusz 1979: Gruszczyński i inni. *Architektura* 33(9–10), ss. 56–65.

Białkiewicz, Zbigniew i in. (red.) 1995–1996: *Prace polskich architektów na tle kierunków twórczych w architekturze i urbanistyce w latach 1945–1995. Międzynarodowa Konferencja 50-lecia Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej*. T. 1–4. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

Bogdanowski, Janusz 1999a: Droga od projektowania budynku do architektury krajobrazu. [W:] Ewa Cichy-Pazder (red.), *Wybrane zagadnienia z dziedziny architektury i urbanistyki w okresie 50-letniej działalności Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. (Seria Historyczno-Techniczna 6; Monografia 256), ss. 129–135.

Bogdanowski, Janusz 1999b: „Krakowska szkoła” i jej architektura krajobrazu. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana*

³⁷ Ze wspomnień jego asystenta i współpracownika, prof. Wojciecha Kosińskiego.

³⁸ Bogdanowski 1999a; Wyżykowski 1999.

dr. Januszowi Trojanowskiemu. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 33–41.

Böhm, Aleksander; Sykta, Izabela (red.) 2013: *Dwudziestolecie Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej 1992–2012 / The Twentieth Anniversary of the Institute of Landscape Architecture Cracow University of Technology*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

Bonillo, Jean-Lucien 2006: La modernité en héritage, *Rives nord-méditerranéennes* 24, ss. 89–99.

Buliński, Wojciech 1999: Czy pojęcie krakowskiej szkoły architektury jest racjonalne? [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 43–44.

Cęckiewicz, Witold 1999: Ostatni, co tak pelerynę nosił. [W:] Tomasz Węclawowicz, Agnieszka Jankowska-Marzec, *Architektura wzruszeniowa Włodzimierza Gruszczyńskiego*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, ss. 9–12.

Chorzów Portal Turysty 2018: Ul. 75 Pułku Piechoty. URL: <https://turysta.chorzow.eu/location/75-pulku-piechoty> (dostęp 20.11.2024).

Chorzów Zachowaj To 2018: Pomnik ku czci poległych żołnierzy 75 Pułku Piechoty. URL: <https://zachowajto.eu/2018/05/20/pomnik-ku-czci-poleglych-zolnierzy-75-pulku-piechoty/> (dostęp 20.11.2024).

Chrzanowski, Marcin (red.) 2017: Dziedzictwo akademickiego Lwowa na Politechnice Krakowskiej. *Zeszyty Historyczne Muzeum Politechniki Krakowskiej* 1(1).

Chwistek, Leon 1960: *Wielość rzeczywistości w sztuce i inne szkice literackie*. Warszawa: Czytelnik.

Cichy-Pazder, Ewa (red.) 1999: *Wybrane zagadnienia z dziedziny architektury i urbanistyki w okresie 50-letniej działalności Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej (Seria Historyczno-Techniczna 6; Monografia 256).

Franta, Aleksander 1999: Szkoła integracji i tożsamości. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 45–50.

Gałęzowski, Józef 1925: Wydział Architektury Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. *Architekt* 20(6), ss. 1–2. URL: <https://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/publication/4140/edition/4093/content> (dostęp: 30.07.2025).

- Gruszczyński, Włodzimierz 1947: *Koncepcje zakopiańskie*. Kraków, mps [pierwodruk w: Węclawowicz, Tomasz; Jankowska-Marzec, Agnieszka 1999: *Architektura wzruszeniowa Włodzimierza Gruszczyńskiego*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, ss. 57–74].
- Gruszczyński, Włodzimierz 1953: Wawelska teza. *Architektura* 3, ss. 69–70 [przedruk w: Węclawowicz, Tomasz; Jankowska-Marzec, Agnieszka 1999, *Architektura wzruszeniowa Włodzimierza Gruszczyńskiego*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, ss. 48–50].
- Gruszczyński, Włodzimierz 1966: Miasto wstępowe sprzężonej komunikacji. *Architektura* 20(6), ss. 232–239.
- Gruszczyński, Włodzimierz 1976: Wawel roku 2000. [W:] *Twórczość Włodzimierza Gruszczyńskiego. Katalog wystawy w Galerii Sztuki Współczesnej Biura Wystaw Artystycznych*. Opole: Wydawnictwo Galerii Sztuki Współczesnej [przedruk w: Węclawowicz, Tomasz; Jankowska-Marzec, Agnieszka 1999, *Architektura wzruszeniowa Włodzimierza Gruszczyńskiego*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, ss. 50–51].
- Gruszczyński, Włodzimierz 2018: Miasto wstępowe sprzężonej komunikacji. [W:] Dorota Jędruch, Marta Karpińska, Dorota Leśniak-Rychlak (red.), *Teksty modernizmu. Antologia polskiej teorii i krytyki architektury 1918–1981*. T. 1: *Źródła*. Kraków: Instytut Architektury, ss. 253–258.
- Jankowska-Marzec, Agnieszka 1999: Kościoły i kapliczki. [W:] Tomasz Węclawowicz; Agnieszka Jankowska-Marzec, *Architektura wzruszeniowa Włodzimierza Gruszczyńskiego*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, ss. 27–30.
- Jeleniewska-Ślesieńska, Jadwiga 1974: Kurs architektury przy Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. [W:] Aleksander Wojciechowski (red.), *Polskie życie artystyczne 1915–1939*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. 518–520.
- Kalinowski, Lech 1974: *Max Dvořák i jego teoria dziejów sztuki*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kiecko, Emilia 2018: Futurologiczna architektura jako przedmiot dyskursu w Polsce lat 60 i 70. [W:] Dorota Jędruch, Marta Karpińska, Dorota Leśniak-Rychlak (red.), *Teksty modernizmu. Antologia polskiej teorii i krytyki architektury 1918–1981*. T. 2: *Eseje*. Kraków: Instytut Architektury, ss. 271–294.
- Konkurs na pomnik „Zjednoczenia Ziem Polskich” w Gdyni 1931: *Architektura i Budownictwo* 5–6, ss. 195–220.
- Korski, Witold 1999: *Wspomnienie o profesorze Włodzimierzu Gruszczyńskim*. [W:] Tomasz Węclawowicz, Agnieszka Jankowska-Marzec, *Architektura*

wzruszeniowa Włodzimierza Gruszczyńskiego. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, s. 97.

Kosiński, Wojciech 1970: Jutro jest już dziś. *Architektura* 24(4–5), ss. 175–180.

Kosiński, Wojciech 1971: Formy przyszłościowej architektury w krajobrazie. *Architektura* 25(4–5), ss. 174–177.

Kosiński, Wojciech 1978: Problematyka sakralna w architektonicznej szkole profesora Gruszczyńskiego. *Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia PAX* 1(18), ss. 126–137.

Kosiński, Wojciech 1981: Regionalizm. *Architektura* 28(1), ss. 88–93.

Kosiński, Wojciech 1987: Twórcza osobowość i osobowości. Gwiazda i konstelacja – szkoła profesora Gruszczyńskiego [W:] Agnieszka Pęcowska, *Osobowość twórcza. Materiały z VI Ogólnopolskiego Konwersatorium Polskiej Architektury Współczesnej*. Kraków: PAN Oddział w Krakowie; Zakład Graficzny Politechniki Krakowskiej, ss. 62–66.

Kosiński, Wojciech 1996: Włodzimierza Gruszczyńskiego twórczość kameralna i jej rola inspirująca. *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie* 28, ss. 27–42.

Kosiński, Wojciech 1999: O szkole prawdziwej, która zachowała tożsamość i nie popadła w schizofrenię jak wiele innych. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 61–68.

Kosiński, Wojciech 2013: Dynamicznie. [W:] Maria Misiągiewicz, Dariusz Kozłowski (red.), *Definiowanie przestrzeni architektonicznej. Zapis przestrzeni architektonicznej*. T. 1. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 95–102.

Kosiński, Wojciech; Węclawowicz, Tomasz 2017: *Włodzimierza Gruszczyńskiego kreacje, projekcje, utopie...* Kraków: Oficyna Wydawnicza Akademii Frycza Modrzewskiego.

Kosiński, Wojciech 2018: Włodzimierz Gruszczyński – guru czy geniusz. *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie* 46, ss. 3–37.

Kozłowska, Małgorzata 2007: Życie dłużej wyłobione. Twórczość Krystyny Wróblewskiej (1904–1994). Warszawa: Wydawnictwo Neriton (Archiwum Sztuki Polskiej XX wieku 2).

Kozłowski, Dariusz 1999: „Krakowska szkoła architektury” albo ethos twórcy-profesora – rozważania nostalgiczne w punktach. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa*

Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 69–71.

Łukasiewicz, Jan 1910: *O zasadzie sprzeczności u Arystotelesa. Studium krytyczne.* Kraków: Wydawnictwo Akademii Umiejętności. [streszczenie 1910: Über den Satz des Widerspruchs bei Aristoteles, *Bulletin International de l'Académie des Sciences de Cracovie* I, 1–2, ss. 15–38; przedruk i tłumaczenie 1997: O zasadzie sprzeczności u Arystotelesa, *Filozofia Nauki* 5(1), ss. 147–164].

Meschnik, Marek 2021: *Sztuki plastyczne, fotografia i kultura artystyczna.* Chorzów: Wydawnictwo Muzeum w Chorzowie.

Mizia, Małgorzata (red.) 1999: *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu.* Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

Mudyń, Krzysztof 2003: O wielości rzeczywistości w koncepcji Leona Chwistka (i mnogości osobowości jej autora). *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria* 1(45), ss. 101–112.

Mumford, Eric 2000: *The CIAM Discourse on Urbanism, 1928–1960.* Cambridge MA: The MIT Press.

Nosalska, Aleksandra 2023: *Architektura i działalność dydaktyczna Włodzimierza Gruszczyńskiego (1906–1973).* Kraków [mps rozprawy doktorskiej w Bibliotece Jagiellońskiej].

Pawlicki, Bonawentura Maciej 1995: Europejskość i tradycjonalizm w postawach twórczych absolwentów „krakowskiej szkoły architektury”. [W:] Zbigniew Białkiewicz i in. (red.), *Prace polskich architektów na tle kierunków twórczych w architekturze i urbanistyce w latach 1945–1995. Międzynarodowa Konferencja 50-lecia Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej.* T. 2. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 181–188.

Pilikowski, Michał 2020: *Architekt Akademii. Adolf Szyszko-Bohusz w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych.* Kraków: Wydawnictwo Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Popławski, Zbysław 1992: *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945.* Wrocław–Kraków–Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Rączka, Jan Władysław 1994: *Regionalizm krakowski, czyli uwagi o tożsamości „krakowskiej szkoły architektury”.* Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

Seruga, Waław 1999: Krakowska szkoła architektury na przełomie wieków. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK*

dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 3–4.

Setkowicz, Barbara 1971: Architektura w strukturze krajobrazu. *Architektura* 25(4–5), ss. 180–181.

Setkowicz, Piotr 1999: Wybieram krakowską szkołę architektury. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 101–103.

Skoczek, Andrzej 1999: W kierunku krytycznego regionalizmu. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 97–99.

Styrna, Krystyna 1966: Architektura fantastyczna czy architektura bliskiej przyszłości. *Architektura* 24(6), ss. 240–247.

Styrna, Krystyna 1970: Nowy etap w projektowaniu architektury przyszłości. *Architektura* 24(4–5), ss. 143–147.

Sypień, Jacek 2012: Zygmunt Novák – architekt krajobrazu. *Ilcusiana* 7, ss. 123–129. URL: <https://www.academia.edu/38653724/> (dostęp 30.09.2024).

Szysko-Bohusz, Adolf 1925: System nauczania architektury. *Architekt* 20(6), ss. 3–4. URL: <https://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/publication/4140/edition/4093/content> (dostęp: 30.07.2025).

Ślesiński, Władysław 1974: Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie. [W:] Aleksander Wojciechowski (red.), *Polskie życie artystyczne 1915–1939*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. 515–517.

Trojanowski, Janusz 1984: Włodzimierz Gruszczyński. *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie* 18, ss. 207–217.

Trojanowski, Janusz 1999: Moja szkoła w moim mieście. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 123–128.

Ullman, Jerzy Maria 1995: Esencja i słodycz szkoły krakowskiej. [W:] Zbigniew Białkiewicz i in. (red.), *Prace polskich architektów na tle kierunków twórczych w architekturze i urbanistyce w latach 1945–1995. Międzynarodowa Konferencja 50-lecia Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej*. T. 2. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 351–353.

- Węclawowicz, Tomasz 1978: Architektura inna. *Projekt* 6(127), ss. 26–28.
- Węclawowicz, Tomasz, 1995: Sfery wyobraźni Włodzimierza Gruszczyńskiego. [W:] Zbigniew Białkiewicz i in. (red.), *Prace polskich architektów na tle kierunków twórczych w architekturze i urbanistyce w latach 1945–1995. Międzynarodowa Konferencja 50-lecia Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej*. T. 3. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 112–113.
- Węclawowicz, Tomasz 1996: Włodzimierz Gruszczyński – ostatni romantyk. *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* 41(3–4), ss. 201–205.
- Węclawowicz, Tomasz 2001: „Architekturę tworzy duch, a nie kamienie...”. [W:] Tomasz Gryglewicz i in. (red.), *Mistrzowi Mieczysławowi Porębskiemu – uczniowie*. Kraków, ss. 411–415.
- Węclawowicz, Tomasz 2020: Krytyka pretensjonalnego historyzmu w twórczości Witkacego i Gruszczyńskiego na przykładzie ul. Retoryka w Krakowie. *Państwo i Społeczeństwo* 20(3), ss. 101–116.
- Węclawowicz, Tomasz; Jankowska-Marzec, Agnieszka 1999: *Architektura wzruszeniowa Włodzimierza Gruszczyńskiego*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.
- Węclawowicz-Gyurkovich, Ewa 1996: Współczesna architektura sakralna w twórczości krakowskich architektów. Wybrane zagadnienia. *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* 41(3–4), ss. 321–329.
- Węclawowicz-Gyurkovich, Ewa 2017: Prof. dr hab. inż. arch. Tadeusz Przemysław Szafer – teoretyk architektury współczesnej. *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie* 45, ss. 13–26.
- Whiffen, Marcus 1969: *American Architecture Since 1780: a Guide to the Styles*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Włodarczyk, Janusz 1999: Fenomen krakowskiej architektury. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu*. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 115–117.
- Wydział Architektury Wnętrz Akademii Sztuk Pięknych: Historia Wydziału. URL: <https://www.asp.krakow.pl/wydzial-architektury-wnetrz/> (dostęp 17.09.2024).
- Wyżykowski, Andrzej 1999: Janusz – absolwent Wydziału, kontynuator szkoły. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK*

dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 23–24.

Zachwatowicz, Jan 1956: *Architektura Polska do połowy XIX wieku.* II wyd. Warszawa: Budownictwo i Architektura.

Złowodzki, Maciej 1999: Krakowska szkoła architektury i nauk o architekturze. [W:] Małgorzata Mizia (red.), *Krakowski wydział czy krakowska szkoła architektury. Sesja naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK dedykowana dr. Januszowi Trojanowskiemu.* Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, ss. 119–121.